



■ Ἐπὶ τῇ ἱερᾷ μνήμῃ τοῦ Ἁγίου Γρηγορίου Θεολόγου (25η Ἰανουαρίου)

Πῶς ἓνας ἀπλὸς παπᾶς περιέσωσε τὸ «Ὁμοούσιο»*

ΟΛΟΙ μας θὰ γνωρίζουμε τὴν αἴρεση τοῦ Ἀρείου († 336), ποὺ καταδικάστηκε ἀπὸ τὴν Α΄ Οἰκουμενικὴ Σύνοδο στὴ Νίκαια τὸ 325.

Ὁ Ἀρειὸς δίδασκε σχετικὰ μὲ τὴν Ἁγία Τριάδα ὅτι ὁ Υἱὸς δὲν ἦταν ὁμοούσιος μὲ τὸν Πατέρα, ἀλλὰ δημιούργημα Του, τὸ πρῶτο καὶ τέλειο.

Ἡ συνοδικὴ καταδίκη τοῦ Ἀρείου δὲν ἀνέστειλε τὴ διάδοση τῆς αἵρέσεώς του. Σὲ τοῦτο συνετέλεσαν δύο παράγοντες. Ὁ πρῶτος ἦταν ὅτι οἱ διάδοχοι τοῦ Μεγάλου Κωνσταντίνου (306-337) ἄμεσα ἢ ἔμμεσα ὑποστήριξαν τὸν ἀρειανισμό, μέχρις ὅτου στὸν αὐτοκρατορικὸ θρόνο ἀνέβηκε ὁ Θεοδόσιος ὁ Μέγας (373-395). Ὁ δεύτερος παράγοντας ἦταν ὅτι ὑπῆρχαν καὶ θεολόγοι ἀρειανίζοντες, οἱ ὁποῖοι μὲ τὴ βοήθεια καὶ τὴν ὑποστήριξη τῶν ὁμοπιστῶν αὐτοκρατόρων ἐξακολουθοῦσαν νὰ κατέχουν ὑψηλὲς ἐκκλησιαστικὲς θέσεις.

Ἀνάμεσα σ' αὐτοὺς τοὺς ἀρειανίζοντες ὑπῆρξαν καὶ θεολόγοι μὲ μεγάλη μὀρφωση καὶ ἀντίστοιχη διαλεκτικὴ ἱκανότητα, ὅπως γιὰ παράδειγμα ὁ Εὐνόμιος. Ὁ τελευταῖος ἀρειανὸς αὐτοκράτορας, ὁ Οὐάλης (364-378), μαζί μὲ τὸν ὁμοπιστὸ του ἀρχιεπίσκοπο Κωνσταντινουπόλεως Εὐδόξιο (360-370) ἔκαναν τὸν Εὐνόμιο ἐπίσκοπο Κυζίκου. Σκοπὸς τους ἦταν νὰ ἐπηρεάσει ὁ Εὐνόμιος μὲ τὰ φυσικὰ χαρίσματα ποὺ εἶχε καὶ νὰ παρασύρει στὸν ἀρειανισμό ὁλόκληρη τὴν ὀρθόδοξη ἐπισκοπή. Ὁ νέος ἐπίσκοπος στὴν ἀρχὴ πράγματι ἐξέπληξε τὸ λαὸ μὲ τὴ δύναμη τοῦ λόγου του.



Όταν όμως άρχισε νά προβάλλει τῖς άρειανικές του δοξασίες, ὁ λαὸς ἀντέδρασε, γιατί κατάλαβαν ἔγκαιρα πὼς ἦταν άρειανός. Τελικὰ τὸν ἀπόδιωξαν ἀπὸ τὴν πόλη τους. Ὁ Εὐνόμιος ἀναχώρησε καὶ ἐγκαταστάθηκε σὲ ἓνα κτῆμα ποῦ εἶχε στὴ Χαλκηδόνα κοντὰ στὴν Κωνσταντινούπολη. Ἐκεῖ συνέχισε μὲ τὰ κηρύγματά του νὰ διδάσκει τῖς θέσεις του.

Ἡ φήμη του ὡς κήρυκα ἦταν μεγάλη, σὲ τέτοιο βαθμὸ ποῦ πολλοὶ ἀπὸ τὴν Κωνσταντινούπολη καὶ ἀπὸ τὰ γύρω κοντινὰ μέρη πῆγαιναν στὸ κτῆμα του γιὰ νὰ τὸν ἀκούσουν. Οἱ ἄνθρωποι ποῦ πῆγαιναν στὸν Εὐνόμιο δὲν ἦσαν ὅλοι ὀπαδοὶ τῆς αἱρέσεως, ἀλλὰ προφανῶς τοὺς κινούσε ἡ περιέργεια νὰ ἀκούσουν τὰ λόγια του. Πάντως, ἡ δραστηριότητα καὶ ἡ φήμη τοῦ Εὐνομίου εἶχε προξενήσει στοὺς ὀρθοδόξους ἔγνοια καὶ φόβο.

Στὸ μεταξὺ στὸν αὐτοκρατορικὸ θρόνο εἶχε ἀνέβει ὁ ὀρθόδοξος αὐτοκράτορας Θεοδόσιος ὁ Μέγας (379-395). Ἡ φήμη τοῦ Εὐνομίου ἔφθασε μέχρι καὶ τὸ νέο αὐτοκράτορα, ὁ ὁποῖος ἐκδήλωσε τὴν πρόθεσή του νὰ τὸν συναντήσει. Θὰ τὸ εἶχε πραγματοποιήσει ἂν δὲν τὸν ἐμπόδιζε ἡ σύζυγός του Πλακίλλα, ποῦ ἦταν «φύλαξ τοῦ δόγματος τῆς ἐν Νικαία συνόδου». Ὁ φόβος τῆς ἦταν μῆπως, συζητώντας ὁ αὐτοκράτορας μὲ τὸν Εὐνόμιο «παραπεισθεῖς ὁ ἀνὴρ» ἀλλάξει τὴν πίστη του.

Τελικὰ ὁ αὐτοκράτορας παρέμεινε πιστὸς στὴν ὀρθόδοξη πίστη ἐξαιτίας καὶ ἐνὸς ἀπροσδόκητου περιστατικοῦ.

Ἐκείνη τὴν ἐποχὴ βρίσκονταν στὴν Κωνσταντινούπολη ἄρκετοὶ ἐπίσκοποι διάφορων δογματικῶν ἀποκλίσεων, ποῦ συγκεντρώνονταν μὲ σκοπὸ τὴ σύγκληση τῆς νέας συνόδου, ποῦ πραγματοποιήθηκε τὸ 381 καὶ ποῦ ἀργότερα ὀνομάστηκε Οἰκουμενικὴ Β΄.

Κάποια ἡμέρα οἱ συγκεντρωμένοι στὴν Κωνσταντινούπολη ἐπίσκοποι παρουσιάστηκαν στὰ βασιλικά ἀνάκτορα γιὰ νὰ χαιρετήσουν, σύμφωνα μὲ τὸ ἔθος, τὸν αὐτοκράτορα. Μεταξὺ αὐτῶν ὑπῆρχε καὶ ἓνας ἱερέας ἀπὸ κάποια ἄσημη πόλη, ποῦ ἦταν ἀπλὸς καὶ στὰ κοινωνικὰ ἄσχετος, ἀλλὰ συγχρόνως «περὶ τὰ θεῖα νοῦν ἔχων». Σύμφωνα μὲ τὸ πρωτόκολλο ὅλοι οἱ ἐπίσκοποι χαιρετοῦσαν τὸν αὐτοκράτορα, καθὼς καὶ τὸν παρακαθήμενο μικρὸ γιό του, μὲ πολλὴ εὐλάβεια. Ὅταν ἦρθε ἡ σειρὰ τοῦ ἱερέα χαιρέτησε κι αὐτὸς τὸν αὐτοκράτορα, ἀλλὰ δὲν ἀπέδωσε τὴν ἴδια τιμὴ καὶ στὸ γιό του. Τὸν χαιρέτησε ὅπως κάνουμε

στὰ παιδιά, λέγοντάς του «γεία σου» καὶ νεύοντας ἀπλὰ μὲ τὰ δάχτυλά του. Ἡ συμπεριφορὰ τοῦ ἱερέα ἐξόργισε τὸν αὐτοκράτορα, γιατί τὴ θεώρησε ὡς περιφρόνηση τοῦ γιοῦ του, καθὼς δὲν ἀποδόθηκε καὶ σ' αὐτὸν ἡ ἴδια τιμὴ, ὅπως καὶ στὸν πατέρα.

Ὁ ὀργισμένος αὐτοκράτορας, ἔδωσε ἀμέσως διαταγὴ νὰ συλλάβουν τὸν ἱερέα καὶ νὰ τὸν πετάξουν ἔξω ἀπὸ τὰ ἀνάκτορα. Καθὼς οἱ φρουροὶ τὸν ἐσπρωχναν, αὐτὸς στράφηκε πρὸς τὰ πίσω καὶ εἶπε στὸν αὐτοκράτορα: «Κατάλαβε, βασιλιά, ὅτι κατὰ τὸν ἴδιο τρόπο ὁ οὐράνιος Πατέρας ἀγανακτεῖ κατὰ τῶν ἀνομοίων [αἱρετικοὶ στοὺς ὁποίους ἀνῆκε καὶ ὁ Εὐνόμιος, Σ.τ.Σ.], ποὺ δὲν τιμοῦν τὸν Υἱὸ Του ὅπως Αὐτὸν τὸν ἴδιο, ἀλλὰ τὸν θεωροῦν κατώτερό Του». Ὁ λόγος αὐτὸς ἄρесе στὸν αὐτοκράτορα. Γύρισε τὸν ἱερέα πίσω, τοῦ ζήτησε συγνώμη καὶ τοῦ δῆλωσε ὅτι συμφωνεῖ μὲ ὅσα εἶπε.

Ἔτσι, μὲ αὐτὸ τὸ ἀπλὸ γεγονὸς ὁ αὐτοκράτορας βεβαιώθηκε περισσότερο γιὰ τὴν ἀλήθεια τῶν ὀρθοδόξων, τοὺς ὁποίους καὶ μόνο πλέον ἀποδεχόταν. Μάλιστα ἀπαγόρευσε νὰ γίνονται τέτοιου εἴδους συζητήσεις στὴν ἀγορὰ καὶ ὅρισε ἀνάλογες τιμωρίες σὲ περίπτωσι περιφρονήσεως τῶν διαταγῶν του**.

(*) Ἡλία Βουλγαράκη, Καθημερινὲς Ἱστορίες Ἁγίων καὶ Ἀμαρτωλῶν στὸ Βυζάντιο, ἔκδ. β', «Μαῖστρος», Ἀθήνα 2002, σελ. 24-27.

(**) Βλ. **Σωζόμενος**, Ἐκκλησιαστικὴ Ἱστορία, Ζ', ζ', PG 67, 1428B-1429A.